

Sabina KWIECIEŃ **Kraków–Lwów:**
czasopisma XIX–XX wieku, t. 12,
pod red. G. Niecia i G. Wrony
Księgarnia Akademicka, Kraków 2014
(Seria: Kraków–Lwów: Książki,
Czasopisma, Biblioteki; t. 12)

Kraków–Lwów: czasopisma XIX–XX wieku
[Cracow–Lwów: Periodicals of the 19th and 20th
Century], Vol 12, eds. G. Nieć and G. Wrona

W 2014 roku ukazał się dwunasty tom serii *Kraków–Lwów: czasopisma XIX–XX wieku*, pod redakcją Grażyny Wrony i Grzegorza Niecia. Tym razem czytelnicy, po raz pierwszy, otrzymali osobny wolumen poświęcony problematyce czasopiśmiennictwa. Wcześniej zagadnienia prasy prezentowane były w jedno- bądź dwutomowej książce serii *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki*. Wspomnieć należy, że w ramach cyklu wydawanego od 1988 roku¹ ukazało się ponad 400 artykułów z dziedziny bibliologii i prasoznawstwa, w tym 172 teksty dotyczące zagadnień prasy².

Obecny tom zawiera jedenaście studiów, których autorami są badacze prasy, związani z przodującymi ośrodkami naukowymi w kraju i zagranicą, w tym: Uniwersytetem Wrocławskim, Uniwersytetem Pedagogicznym w Drohobyczu, Technicznym Uniwersytetem Narodowym w Iwano-Frankowsku, Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach, Zakładem Narodowym im. Ossolińskich we Wrocławiu, Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie. Studia publikowane są w języku polskim i ukraińskim.

---

¹ Pierwszy tom redagował R. Ergetowski (1988); kolejne J. Jarowiecki (1993, 1996, 1999, 2001, 2003); następnie H. Kosętka (2005, 2006). Tom 9 wyszedł pod redakcją H. Kosętki, B. Góry i E. Wójcik (2009). Jubileuszowy dziesiąty pod red. H. Kosętki, G. Wrony i G. Niecia (2011). Jedenasty poświęcony książce pod red. W.M. Kolasy, I. Pietrkiewicz, M. Rogoża, trzynasty poświęcony bibliotekom XIX i XX wieku pod red. A. Ruty i E. Wójcik (2014).

² G. Nieć, G. Wrona, *Wstęp*, [w:] *Kraków–Lwów: czasopisma XIX–XX wieku*, t. 12, Kraków 2014, s. 5.

Recenzowana praca prezentuje szerokie spektrum problemów czasopiśmiennictwa, obejmujące chronologicznie okres 1848–1989. Czytelnik otrzymuje teksty przynoszące analizę tytułów prasowych i ich dziejów, omawiające problemy poruszane na łamach czasopism oraz prace o ujęciu syntetycznym. Niemal po równo rozłożyło się zainteresowanie badaczy zagadnieniami czasopiśmiennictwa lwowskiego (6 tekstów) i krakowskiego (5 tekstów). Rozprawy, które znalazły się w tomie stanowią cenny wkład w rozwój badań nad dziejami krakowskiej i lwowskiej prasy oraz stanowią inspirację do dalszych przedsięwzięć w tym kierunku.

Należy dodać, że uwagę zwraca szata graficzna okładki tomu, spójna z pozostałymi dwoma częściami serii, dedykowanymi książce i bibliotece. Okładkę, zaprojektowaną przez Natalię Wronę, wyróżnia klasyczna, dwuelementowa czcionka charakterystyczna dla XIX-wiecznych wydawnictw. Książka ukazała się nakładem krakowskiej Księgarni Akademickiej.

Tom otwiera artykuł prasoznawcy, którego główne kierunki badań dotyczą prasy krakowskiej — Adama Bańdo. W pracy zatytułowanej *Dzieje krakowskiego „Czasu” (1848–1939) w świetle ksiąg pamiątkowych* (s. 9–25) autor dokonał analizy publikacji wydanych z okazji 50-, 75- i 90-lecia „Czasu”, wskazując istotne dla badań dziejów dziennika tematy. Autor podjął też udaną próbę ujawnienia rozbieżności, które wystąpiły w analizowanych księgach jubileuszowych w zakresie oceny faktów i wydarzeń z dziejów pisma.

W publikacji *Kraków – Lwów: czasopisma XIX–XX wieku* dominują prace przynoszące analizę zawartości czasopism, dokonywaną w różnym zakresie lub podejmującą rozważania na temat stanowiska periodyku wobec istotnego wydarzenia. Do takich studiów można zaliczyć teksty autorstwa Wasyla Pedycza, Andrzeja Kalety, Wandy Matras-Mastalerz, Ewy Fogelzang-Adler, Małgorzaty Korczyńskiej-Derkacz, Wiktorii Telwak i Witalija Telwaka.

Pierwszy z wymienionych autorów, Wasyl Pedycz (s. 39–46) dokonał analizy zawartości lwowskiego organu Towarzystwa Naukowego im. T. Szewczenki pt. „Literaturno-naukowy Wisnyk”, który wychodził w latach 1898–1906. W swojej pracy zatytułowanej *Reprezentatywność tematyczna na łamach czasopisma „Literaturno-naukowy Wisnyk” (1898–1906)* ukazał ponadto rolę tego wydawnictwa w kształtowaniu tożsamości narodowej, postaw, a w szczególności w popularyzacji kultury i literatury ukraińskiej.

Andrzej Kaleta w badaniach (również wykorzystując metodę analizy zawartości) skoncentrował się na zagadnieniach dotyczących metod i tematyki popularyzacji książki na łamach „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego” (1911–1939). W swoim artykule (s. 47–61) zaprezentował lwowski miesięcznik adresowany do katechetów, dowodząc, że redakcja stosując różne formy reklamy przywiązywała dużą wagę do popularyzacji książki na łamach pisma. Autor ustalił, że w czasopiśmie informowano o nowościach rynku wydawniczego, promowano literaturę, zwłaszcza o charakterze wychowawczym. Prezentowane książki miały przede wszystkim

służyć i interesować głównego adresata pisma, czyli nauczyciela religii. „W zamierzeniu redakcji, katecheci przy pomocy odpowiedniej lektury powinni się przyczynić do odrodzenia duchowego i moralnego, a w konsekwencji także społecznego i kulturalnego”³.

Tekst zatytułowany „*Głos Narodu*” — *dziennik polityczny, społeczny i literacki „zupełnie niezawisły” na tle krakowskiej prasy katolickiej w latach 1918–1939* (s. 79–92) — Wandy Matras-Mastalerz przenosi czytelnika do międzywojennego Krakowa. Autorka przypomina historię najważniejszego organu obozu katolickiego, zwanego również chrześcijańsko-socjalnym. Dziennik ten miał długoletnią tradycję, a w jego dziejach można wyróżnić kilka okresów: przez piętnaście lat był związany z kurią biskupią (wśród jego akcjonariuszy znalazł się Adam Stefan Sapieha), kolejno był organem chrześcijańskiej demokracji, a od 1936 roku Akcji Katolickiej⁴. Badaczkę interesowały problemy kultury i literatury obecne na łamach dziennika. Na podstawie analizy treści z tego zakresu, dążyła do ustalenia obecności poezji i prozy zarówno polskiej, jak i obcej, krytyki literackiej, tematyki teatralnej na łamach „Głosu Narodu”.

Analizy materiałów, obecnych na łamach konspiracyjnego pisma „Wolność”, podjęła się Ewa Fogelzang-Adler (s. 127–145). Pismo wychodziło jako organ Komitetu Okręgowego PPS-WRN w Krakowie w latach 1940–1945. Nadrzędnym celem badaczki było ustalenie stanowiska socjalistów wobec działań na frontach, wydarzeń międzynarodowych lat wojny i okupacji.

Małgorzata Korczyńska-Derkacz, na podstawie „*Jednodniówki ku czci Juliusza Słowackiego*” z 1904 roku oraz doniesień prasy krakowskiej z 1927 roku („*Czasu*”, „*Gazety Literackiej*”, „*Kuriera Literacko-Naukowego*”, „*Światowida*” i bezpłatnego dodatku tygodniowego do „*Ilustrowanego Kuriera Codziennego*”) dokonała analizy relacji z uroczystości sprowadzenia zwłok i pogrzebu Juliusza Słowackiego na Wawelu (s. 63–77).

W artykule *Jubileuszowe hruszewskiana 1926 roku na łamach lwowskiej prasy* Wiktoria Telwak i Witalij Telwak (s. 117–125) scharakteryzowali publikacje rocznicowe dedykowane Mychajłowi Hruszewskiemu — ukraińskiemu historykowi i politykowi. Mychajło Hruszewski przewodniczył Ukraińskiej Centralnej Radzie, pełnił funkcję prezesa Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki we Lwowie, był autorem *Historii Ukrainy-Rusi*, 5-tomowej *Historii literatury ukraińskiej*, *Zarysu historii narodu ukraińskiego* i *Ilustrowanej historii Ukrainy*.

W tomie odnajdujemy prace przynoszące charakterystyki i omówienia konkretnych typów czasopism oraz wybranych tytułów prasowych.

³ A. Kaleta, *Książka i metody jej popularyzacji na łamach „Miesięcznika Katechetycznego i Wychowawczego” (1911–1939)*, [w:] *Kraków–Lwów: czasopisma XIX–XX wieku...*, s. 60.

⁴ C. Lechicki, *Prasa katolicka Drugiej Rzeczypospolitej*, „*Kwartalnik Historii Prasy Polskiej*” 1984, t. XXII, z. 2, s. 51.

Lwowski „Kwartalnik Historyczny” stał się inspiracją dla Lidii Lazurko (s. 27–38) do ukazania i omówienia polityki redakcyjnej pisma wydawanego od 1887 roku. Przedstawiona została struktura wewnętrzna pisma i omówione treści, goszczące na jego łamach.

Prasa konspiracyjna ukazująca się we Lwowie i Wilnie w okresie wojny i okupacji była przedmiotem zainteresowania Jacka A. Żurawskiego (s. 147–163). Autor scharakteryzował konspiracyjne tytuły prasowe wydawane w tych dwóch ośrodkach wydawniczych, koncentrując się na omówieniu prasy poszczególnych środowisk politycznych.

Renata Zając (s. 165–183) przedstawiła czasopisma popularnonaukowe, które wydawane były w Krakowie w latach 1945–1989. Autorka przeanalizowała osiem tytułów prasowych: „Wszechświat”, „Urania”, „Poznaj Świat”, „Orli Lot”, „Ziemię”, „Filomatę”, „Naukę, Technikę, Gospodarkę” (dodatek „Dziennika Polskiego”) i „Horyzonty” (również dodatek „Dziennika Polskiego”). Ukazana została szata graficzna i układ wewnętrzny pism.

Jak podkreślają autorzy wstępu do tomu — wzbogaca go „swojego rodzaju przewodnik po lwowskich zbiorach i czasopismach, który jest bardzo pożyteczny”⁵ (s. 93–115). Autorem owego „przewodnika” jest Ryszard Nowakowski. Jego praca — *Polska prasa prowincjonalna wydawana do 1939 roku na terenie Małopolski Wschodniej, w zbiorach Biblioteki im. Stefanyka we Lwowie: charakterystyka i postulaty badawcze* przynosi analizę 146 tytułów czasopism, w większości niedostępnych w Polsce. Autor ustalił chronologię, geografie wydawniczą, instytucje sprawcze, proveniencje, kompletność oraz przeprowadził wstępną klasyfikację przedmiotową opracowanego zbioru.

Rekapitulując można stwierdzić, że dwunasty tom serii *Kraków–Lwów: czasopisma XIX–XX wieku* prezentuje szerokie spektrum problemów krakowskiego i lwowskiego czasopiśmiennictwa. Czytelnik otrzymuje prace przynoszące analizę zawartości czasopism, dokonywaną w różnym zakresie. Rozprawy, które stanowią rozważania na temat stanowiska periodyku wobec istotnego wydarzenia. Ponadto charakterystyki i omówienia konkretnych typów czasopism, wybranych tytułów prasowych oraz cenne kompendium o lwowskich zbiorach czasopism.

Recenzowana praca została starannie opracowana i wzbogacona o indeks nazwisk i tytułów czasopism. Pozostaje się jedynie zgodzić z autorami wstępu do tomu, że „prezentowane prace uzupełniają w stopniu znaczącym naszą wiedzę na temat dziejów prasy polskiej i ukraińskiej, dadzą asumpt do dalszych poszukiwań”⁶.

⁵ G. Nieć, G. Wrona, *Wstęp*, [w:] *Kraków–Lwów: czasopisma...*, s. 6.

⁶ Tamże, s. 7.